

міну від представників традиційного типу. Відмінностей за показниками розумного егоїзму як одного зі складників особистісного щастя між групами чоловіків із різним типом нормативності ґендерної поведінки не знайдено.

2. Чоловіки, які прагнуть розвивати свої ґендерні характеристики в напрямі слідування ґендерним стереотипам, демонструють нижчі показники суб'єктивного щастя порівняно з досліджуваними, спрямованими на протистояння традиційним уявленням про типову для чоловічої статі поведінку.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються в з'ясуванні особливостей суб'єктивного переживання щастя й специфіки розвитку ґендерних характеристик у чоловіків, які належать до егалітарного типу нормативності ґендерної поведінки, а також у проведенні лонгitudного

дослідження становлення нормативності чоловічої та жіночої ґендерної поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуляс І. Феномен щастя: аксіопсихологічні аспекти. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПНУ. 2010. Т. XII. Ч. 4. С. 103–109.
2. Аргайл М. Психология счастья. М.: Прогресс, 1990. 268 с.
3. Левит Л. Личностно-ориентированная концепция счастья. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Психологія. 2012. № 8 (20). С. 105–117.
4. Носенко Е., Лисенко О. Роль гуманності як позитивної цінності як умова благополуччя особистості. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Психологія». 2015. № 9/1. С. 11–18.
5. Пахоль Б. Субъективное и психологическое благополучие: современные и классические подходы, модели и факторы. Український психологічний журнал. 2017. № 1(3). С. 80–104.

УДК 159.9.072.42

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ СИМВОЛІВ У РОБОТІ ІЗ ЖІНКАМИ В СТАНІ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Лісойван О.В.,
аспірант лабораторії психології спілкування
Інститут соціальної та політичної психології
Національної академії педагогічних наук України

У статті розглядається питання застосування різних теоретичних моделей реконструкції особистісних символів у роботі із жінками в стані дезадаптації. Здійснено аналіз й узагальнення наявних концепцій щодо застосування візуальної, образної, вербальної та колористичної реконструкцій символів. Стверджується, що реконструкція символів під час їх змістової інтерпретації веде до усвідомлення внутрішніх особистісних процесів, що, зі свого боку, сприяє відновленню стану адаптації в жінок. Систематизовано й узагальнено методи роботи з особистісною реконструкцією символів, визначено особливості їх застосування.

Ключові слова: символ, візуальна реконструкція, образна реконструкція, вербальна реконструкція, колористична реконструкція, дезадаптація.

В статье рассматривается вопрос о применении разных теоретических моделей реконструкции личностных символов при работе с женщинами в состоянии дезадаптации. Осуществлен анализ и обобщение имеющихся концепций относительно их возможного применения для визуальной, образной, вербальной и цветовой реконструкций символов. Утверждается, что реконструкция символов в ходе их содержательной интерпретации приводит к осознанию внутренних личностных процессов, которое способствует восстановлению состояния адаптации у женщин. Систематизированы и обобщены методы работы с личностной реконструкцией символов, определены особенности их применения.

Ключевые слова: символ, визуальная реконструкция, образная реконструкция, вербальная реконструкция, цветовая реконструкция, дезадаптация.

Lisoivan O.V. APPLICATION OF THEORETICAL MODELS OF RECONSTRUCTION OF SYMBOLS IN PROCESS WITH WOMEN IN THE STATE OF DISADAPTATION

In the article application of different theoretical models of reconstruction of personality symbols is examined in-process with disadaptation's women. A review and generalization of conceptions are carried out in relation to application of visual, vivid, verbal and color reconstructions of symbols. It becomes firmly established



that reconstruction of symbols, during their rich in content interpretation conduce to realization of internal personality processes, that assists proceeding in the state of adaptation for women. The methods of work are systematized and generalized with the personality reconstruction of symbols, the features of their application are certain.

Key words: *symbol, visual reconstruction, vivid reconstruction, verbal reconstruction, color reconstruction, disadaptation.*

Постановка проблеми. Актуальність вирішення проблеми реконструкції символів зумовлена наявністю різноманітних підходів і відсутністю єдиної концепції щодо цього питання. Перешкодами на цьому шляху стає не тільки наявність різноманітних психологічних напрямів зі своєю внутрішньою сукупністю положень, що застосовують реконструкцію символів (фототерапія, гештальттерапія, ізотерапія, пісочна терапія, символдрама та ін.), але й наявність різних поглядів щодо вивчення цього процесу і визначення самого поняття «реконструкція» символів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальне підґрунтя вивчення реконструкції символів особистості закладено в роботах з вивчення психології зображення В. Назаревич і І. Борейчук, емоційно-образної терапії Н. Лінде, слів і символів Н. Барден, терапевтичного впливу символу в процесі тематичного малювання Т. Яценко й ін. *Символ може бути психологічним засобом фасилітації процесів смислової динаміки на основі проєкції й образної, вербальної, візуальної або колористичної реконструкції.* Процес пошуку і перетворення особистісних символічних смислів (їх реконструкція) сприяє рефлексії уявлень про себе. У кризові моменти життя жінки можуть запускатися захисні механізми. Ці механізми забезпечують блокування або формування «викривленого» (хибного) відображення у свідомості особистості того, що реально було представлено в її досвіді. Саме з «викривленими» уявленнями особистості про себе та поточну кризову ситуацію, внаслідок чого виникає стан дезадаптації, пов'язані основні форми порушень функціонування особистості. Дослідження показали, що виникнення стану дезадаптації значною мірою зумовлене недостатнім рівнем розуміння особистості самої себе, своїх сильних і слабких сторін, сфери власної інконгруентності, низьким рівнем усвідомлення своїх потреб, а також недостатньою гнучкістю в пошуку стратегій їх задоволення. Формування реалістичного уявлення особистості про себе, ситуацію, власні потреби, оточення та про стратегії взаємодії позитивно впливають на створення умов для її адаптації.

Використання реконструкції символів сприяє особистості в усвідомленні того, що

є актуальним для неї, та може вказувати на певний дисбаланс із метою відновлення її цілісності та конгруентного сприйняття дійсності.

Постановка завдання. Мета статті – систематизувати й узагальнити методи роботи з особистісною реконструкцією символів, визначити особливості їх застосування в роботі із жінками в стані дезадаптації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах психоаналітичної теорії пошук причин, що лежать в основі виникнення певних психологічних порушень, за допомогою реконструкції символів здійснив З. Фройд. Ним були розроблені перші в історії психотерапії методи: метод вільних асоціацій, аналіз обмовок, робота із символікою сновидінь. З. Фройд використовував дві стратегії *реконструкції символів*: шляхом асоціацій, які викликає в клієнта значення символу, а також шляхом інтерпретації в універсальній системі значень цього символу як загальноприйнятого для всіх часів і культур [2]. Запропоновані З. Фройдом стратегії роботи із символом розглядаються нами саме як *метод вербальної реконструкції символів, в основі якого лежить робота зі словом.*

У процесі роботи із жінками в стані дезадаптації нами розроблена та застосовувалася з метою отримання реконструйованого змісту символу *модель дослідження вербальної реконструкції символів* із використанням таких методів: асоціативного; інтерпретації змісту символу за його функціональністю, дієвістю, семантичним критерієм; запитання – відповіді, вербалізації сюжету (створення розповіді, запису, опису, казок, ведення щоденника); роботи з архетипічними та культуральними значеннями символу, метафори, пошуку ключових слів (виокремлення їх завдяки інтонації, міміці, паузі, випадінню слів із загального контексту або стилю, підкреслюванню тощо), діалогу із символом (див. рис. 1).

Результати дослідження вказують на те, що найбільш ефективними в роботі із жінками в стані дезадаптації виявилися такі методи вербальної реконструкції символів: запитання – відповіді, вербалізація сюжету (опис, створення розповіді та назви сюжету), робота з архетипічними значеннями символу, використання ме-

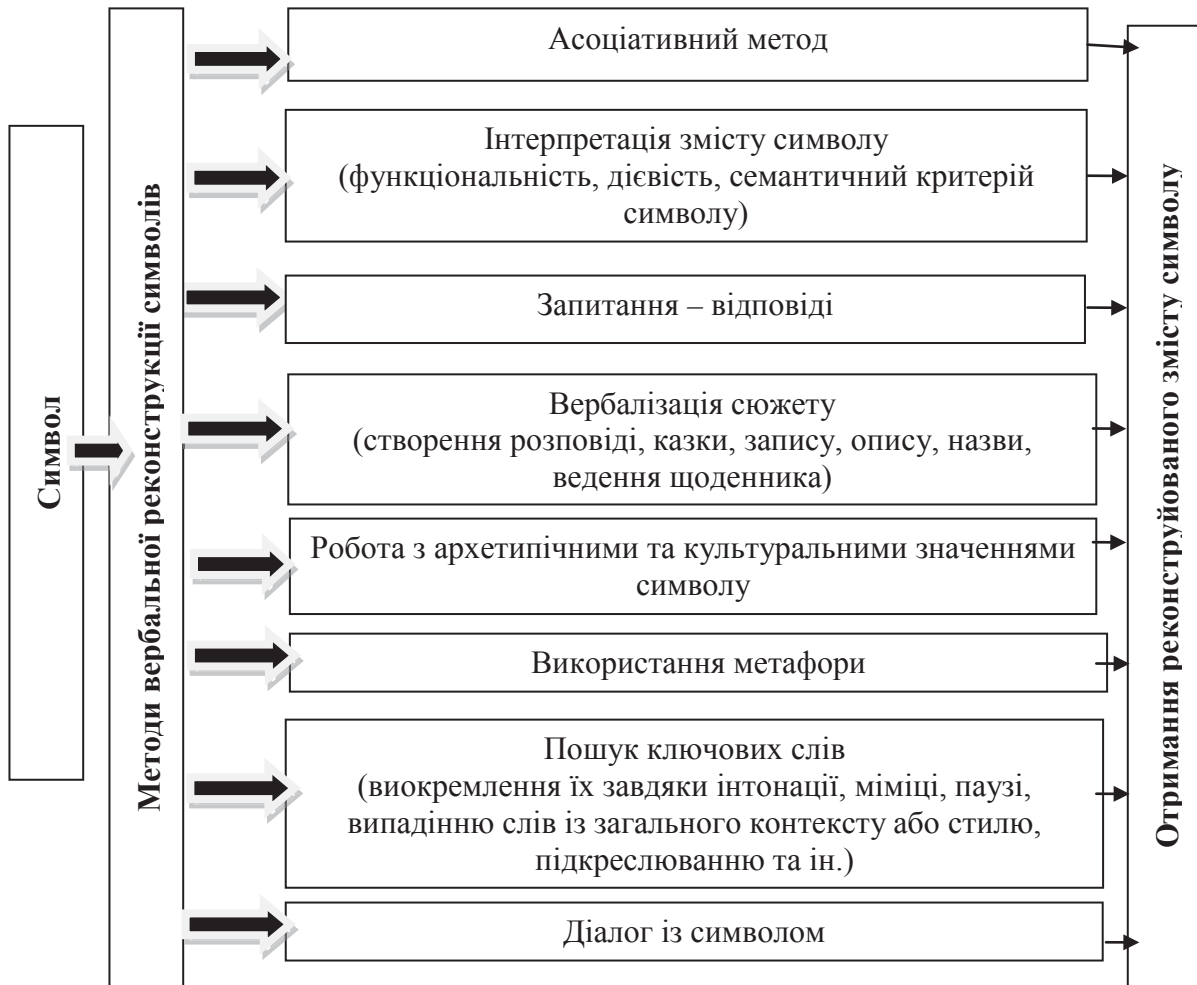


Рис. 1. Модель дослідження вербальної реконструкції символів

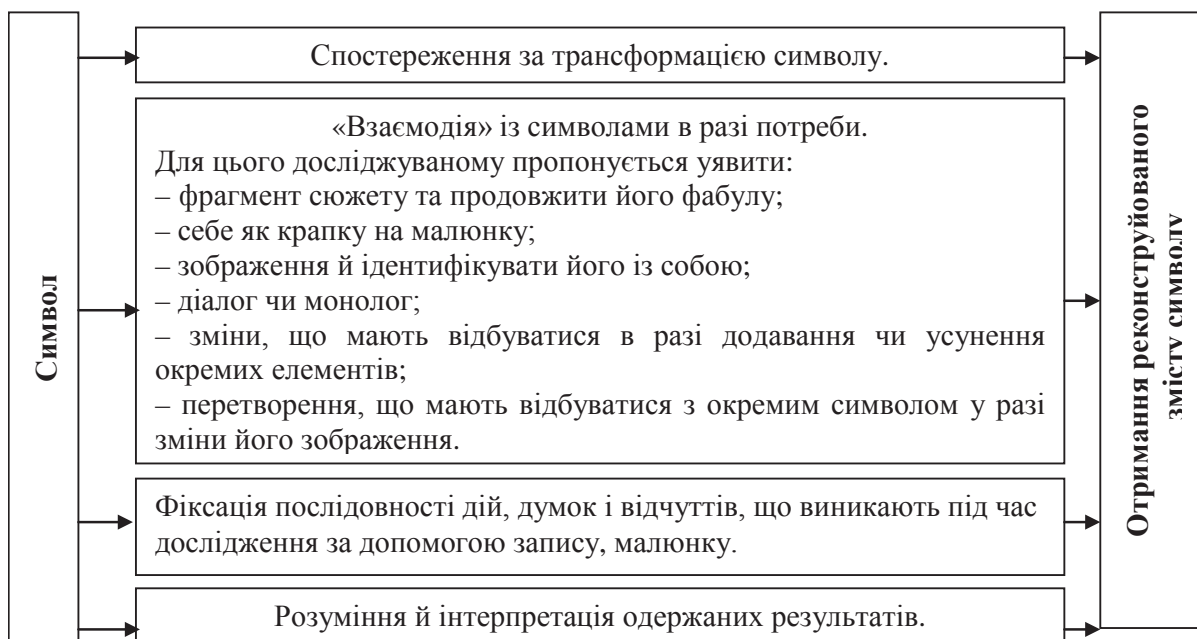


Рис. 2. Модель дослідження візуальної реконструкції символів



тафори. Пошук ключових слів (випадіння слів із загального контексту або стилю), діалог із символом. Усі ці методи дозволяють отримати реконструйований (вто-

ринний) зміст символу, який не завжди відповідає первинному усвідомленому сенсу особистості, яка перебуває в стані дезадаптації.

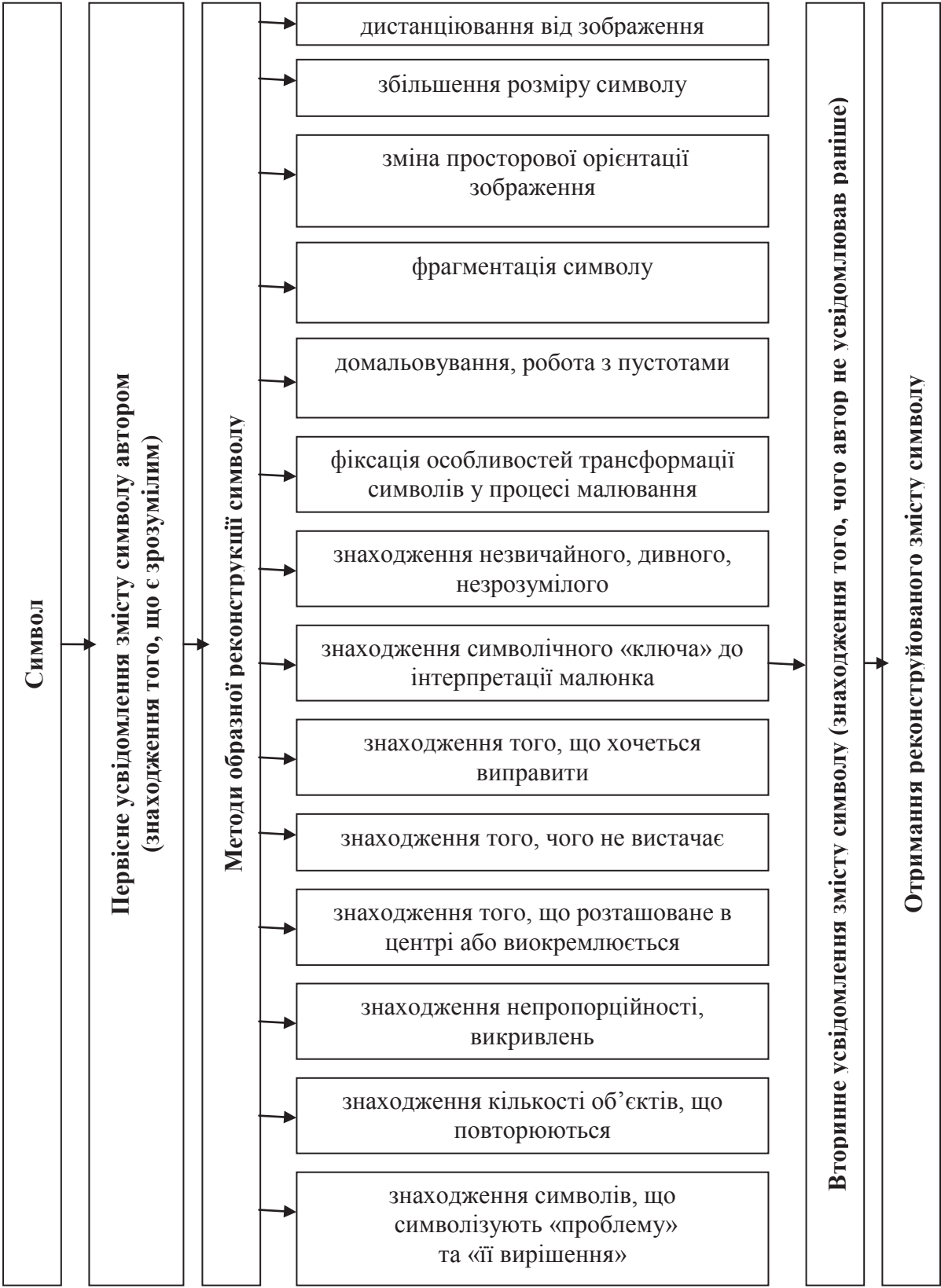


Рис. 3. Модель дослідження образної реконструкції символів

У процесі роботи із жінками в стані дезадаптації нами розроблена та застосовувалася з метою отримання реконструйованого змісту символу *модель дослідження візуальної реконструкції символів* із використанням таких методів: спостереження за трансформацією символу; «взаємодії» із символами, що з'являються. У процесі роботи досліджуваним пропонувалося уявити собі фрагмент сюжету та домислити його; зобразити себе крапкою на малюнку; уявити на зображенні себе самого; придумати собі діалог або монолог із символом; припустити, що буде відбуватися, якщо дещо додати, змінити, усунути; уявити собі зміни, що відбулися б завдяки перетворенню конкретного зображення. У процесі візуальної реконструкції символів і після закінчення роботи учасником фіксується послідовність подій, думок і відчуттів, що виникали впродовж процедури дослідження. Після цього особистісні реконструйовані символи інтерпретуються автором під час подальшої роботи (див. рис. 2).

Розроблений К. Юнгом метод реконструкції символів – метод «активної уяви» – передбачає роботу з несвідомим за допомогою процесу уявлення певних символічних об'єктів, ведення діалогу та їх вербалізації [6]. К. Юнг визначає активну уяву як стан уявної діяльності (*imaginative Tdtigkeit*): вільної мрійливості, фантазмів, сновидінь наяву. Арт-терапевт У. Баєр застосовує візуальну реконструкцію символів, пропонуючи клієнту таку інструкцію: «Заплющте на кілька хвилин очі і уявіть собі<...>. Сприймайте всі картинки, форми, кольори, що виникають саме зараз перед вашими очима». Такий метод роботи він називає спрямованою візуалізацією [1].

Результати експериментального дослідження показали, що найбільш ефективними в роботі із жінками в стані дезадаптації виявилися такі методи візуальної реконструкції: уявлення фрагмента сюжету та продовження його фабули; уявлення і розуміння трансформації власного зображення; усвідомлення наслідків зміни конкретного символу. Водночас варто зазначити, що прийоми візуальної реконструкції символу не завжди ефективні в роботі із жінками в стані дезадаптації. Причинами цього є: вік, стан внутрішнього напруження, наявність захисних механізмів, ускладнений процес уяви (жінкам у стані дезадаптації іноді важко було почати або продовжувати малювати навіть простий тематичний або діагностичний малюнок).

Образна реконструкція символів розуміється нами як перетворювальна діяльність щодо зміни особистісного сенсу за допомо-

гою роботи із символічною формою (символів малюнку, іграшки, картинки, метафоричного зображення, фотографії тощо), що виявляється в методах пісочної терапії, ізотерапії, фототерапії тощо. М. Кляйн вважала, що в разі знаходження зовнішньої репрезентації об'єкта для «внутрішнього переслідування» особистість «звільняється» від нього та надає можливість об'єкту знову стати «гарним». Для М. Кляйн символізація слугує основою для сублімації особистості [3]. В. Назаревич і І. Борейчук зазначають наявність ідіоматичної мови, що містить конструкт «я бачу» у значенні «я розумію», і стверджують, що кожне зображення втілює спосіб бачення [4, с. 60]. Т. Яценко вказує на важливість ролі символів, особливо архетипічних, звертаючи увагу на значну роль образної реконструкції, яку вона визначає як художню матеріалізацію психологічного змісту. Засобами такої реконструкції є – малюнок, ліплення в поєднанні з використанням міні-фігурок, іграшок, просторових моделей із каміння тощо [5].

У процесі роботи із жінками в стані дезадаптації нами розроблена та застосовувалася з метою отримання реконструйованого змісту символу *модель дослідження образної реконструкції символів* із використанням таких методів: первісне усвідомлення змісту символу автором (знаходження того, що зрозуміло), дистанціювання від зображення, збільшення символу, зміна його просторової орієнтації, фрагментування (розрізати або розглянути символ як окремий фрагмент), домальовування, робота з пустотами, фіксування трансформації символів у процесі малювання; знаходження незвичайного, дивного, незрозумілого; знаходження символічного «ключа» до інтерпретації малюнка (це може бути символічне міні-зображення, трансформація зображення); знаходження того, що хочеться виправити; знаходження того, чого не вистачає; знаходження того, що розташоване в центрі або виокремлюється; знаходження непропорційності та викривлень; знаходження повторних об'єктів, їх кількості; знаходження символів, що символізують проблему та способи її вирішення (див. рисунок). Після цього відбувається вторинне усвідомлення змістів символів (знаходження того, чого автор не усвідомлював раніше).

Результати експериментального дослідження довели, що найбільш ефективними методами застосування образної реконструкції символів були такі: збільшення символу, його просторове перетворення, фрагментування, домальовування, робота з пустотами, фіксування трансформації



символів у процесі малювання; знаходження незвичайного, знаходження символічного «ключа» до інтерпретації малюнка (це може бути маленьке символічне зображення, трансформація зображення); знаходження того, що хочеться виправити; знаходження того, чого не вистачає; знаходження непропорційності та викривлень (рис. 3).

Варто зазначити, що первинне усвідомлення змісту символу автором значно відрізнялося від вторинного (кінцевого) його змісту. Деякі із жінок вказували на значну трансформацію символів у процесі малювання, що дало змогу змінювати його зміст від двох до п'яти разів під час малюван-

ня одного тематичного рисунку. Зазначимо, що знаходження символічного «ключа» до інтерпретації змісту зображення в деяких малюнках (міні-зображення, трансформація зображення, повторення символів з однаковим змістом, кольорове поєднання), а також якісно опрацьований автором тематичний зміст символів малюнка дозволяє виокремити низку символів, що позначають проблему та її вирішення. Після цього відбувається вторинне усвідомлення особистістю змісту символів (знаходження того, чого автор не бачив і не усвідомлював до цього).

До того ж у процесі роботи із жінками в стані дезадаптації нами розроблена та застосовувалася з метою отримання реконструйованого змісту символу модель дослідження колористичної реконструкції символів із використанням таких методів: аналізу наявних та відсутніх кольорів, пустот; виокремлення основних і другорядних кольорів, синхронів, кольорів, що повторюються; інтерпретації автором значення кольору (асоціація з ним); позитивного та негативного сприйняття кольору, архетипічного значення кольору; аналізу кольорових складників, насиченості, контрастності, гармонійності, масштабу (див. рис. 4).

Що стосується колористичної реконструкції, яка розуміється нами як реконструкція символу за допомогою кольору, то, на думку У. Баєра, ніхто, крім самого клієнта, не знає, яке емоційне значення має для нього той чи інший колір [1].

Колористична реконструкція символів дозволяє відтворити індивідуальний простір свідомості особистості, колір стає символічною мовою, що потребує реагування та часто стає своєрідним «ключем» до інтерпретації змісту символу.

Серед найбільш ефективних методів під час застосування в роботі з колористичної реконструкції символу виявилися такі: аналіз наявних та відсутніх кольорів, пустот; виокремлення основних і другорядних кольорів, синхронів; інтерпретація автором значення кольору (асоціація з ним); позитивне та негативне сприйняття кольору, архетипічне значення кольору.

Варто зазначити, що тільки комплексна робота із застосуванням різних видів реконструкції символів під час їх змістової інтерпретації веде до усвідомлення внутрішніх особистісних процесів, що сприяють відновленню стану адаптації в жінок.

Висновки із проведеного дослідження. У статті розглянуто можливість застосування моделей вербальної, візуальної, образної та колористичної реконструкції особистісних символів під час психотера-

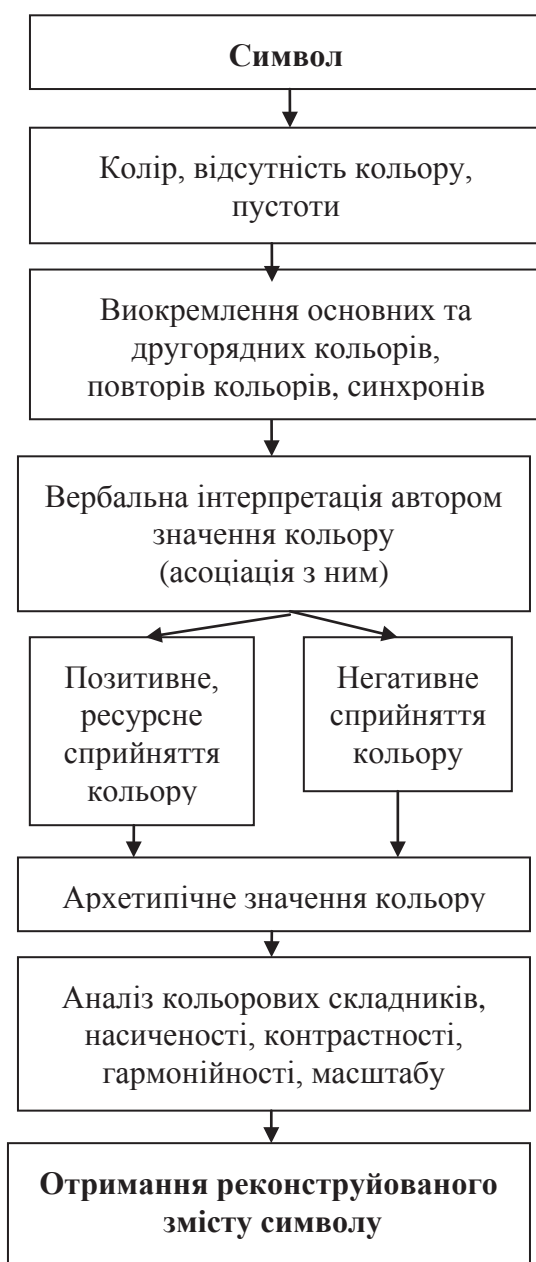


Рис. 4. Модель дослідження колористичної реконструкції символів

певтичної роботи із жінками в стані дезадаптації. Систематизовано й узагальнено методи роботи з особистісною реконструкцією символів із метою отримання нових змістів, визначено особливості їх застосування. Результати експериментального дослідження довели, що застосування вищезначених моделей реконструкції сприяє кращому розумінню змісту особистісних символів. Якісна та змістова робота із символом, на наш погляд, можлива лише в разі комплексного підходу, що передбачає застосування різних методів його реконструкції. Виокремлено такі механізми реконструкції, як отримання «вторинного» (кінцевого) змісту символу, фіксування послідовної «трансформації» символу та знаходження «ключача» щодо інтерпретації зображення. Стверджується, що комплексна робота із застосуванням різних видів реконструкції символів під час їх змістової

інтерпретації веде до усвідомлення внутрішніх особистісних процесів, що сприяють відновленню стану адаптації в жінок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баер У. Творческая терапия – терапия творчеством. М.: Класс, 2013. 552 с.
2. Барден Н., Уильямс Т. Слова и символы. Язык и коммуникация в терапии. Х.: Гуманитарный центр, 2012. 180с.
3. Кляйн М. Значение символаобразования в развитии Эго. Психодинамические труды: в 6 т. Ижевск: Ergo, 2007. Т. 2: Любовь, вина и репарация. 386 с.
4. Назаревич В., Борейчук І. Метафора. Психология зображення. К.: WISEBEE, 2017. С. 60.
5. Теория и практика глубинной психокоррекции / С. Аврамченко и др.; под ред. Т. Яценко. Донецк: ДИПиП, 2008. 268 с.
6. Юнг К. Аналитическая психология: теория и практика. Тавистокские лекции. СПб.: Азбука-классика, 2007. 240 с.

УДК 316.614.6:376.1–056.262

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ САМОПРИЙНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Майструк В.М.,
аспірант кафедри загальної і соціальної психології та соціології
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті проаналізовано наукові підходи до вивчення феномена самоприйняття сучасної жінки. Визначено чіткі методологічні засади комплексного дослідження цього феномена на теоретичному й емпіричному рівнях у руслі теорії реляційних фреймів і раціонально-емотивного поведінкового підходу.

Ключові слова: самоприйняття сучасної жінки, теорія реляційних фреймів, раціонально-емотивний підхід, рівні методології.

В статье проанализированы научные подходы к исследованию феномена самопринятия современной женщины. Определены методологические основы комплексного исследования этого феномена на теоретическом и эмпирическом уровнях в русле теории реляционных фреймов и рационально-эмотивного поведенческого подхода.

Ключевые слова: самопринятие современной женщины, теории реляционных фреймов, рационально-эмотивный поведенческий подход, уровни методологии.

Maistruk V.M. METHODOLOGICAL BASIS FOR MODERN WOMAN'S SELF-ACCEPTANCE STUDY

The main approaches to modern woman's self-acceptance study are highlighted in the article. The main methodological basis for research of self-acceptance is introduced. The methodological basis is represented by relational frame theory and emotive rational behavior theory.

Key words: self-acceptance, modern woman, relational frame theory and emotive rational behavior theory.

Постановка проблеми. У сучасній психології спостерігається стрімка тенденція переорієнтації різних галузей на дослідження психічного здоров'я: психологічного добробуту і щастя особистості, психічного здоров'я в організаціях, суб'єктивного соціального благополуччя тощо. Предме-

том нашого дослідження є безумовне самоприйняття сучасної жінки, яке, на наш погляд, слугує потужним чинником її психологічного благополуччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиція дослідження самоприйняття у філософській думці й історії психології